

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operations Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการประกอบอาชีพของเกษตรกร ศึกษาลักษณะการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับเกษตรกร โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหาและความต้องการในการประกอบอาชีพของเกษตรกรบ้านเหล่าใหญ่ ตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น จำนวน 80 คน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการประกอบอาชีพของเกษตรกรและสามารถแบ่งกลุ่มอาชีพตามความสนใจได้ 4 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน คือ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มทอผ้า และกลุ่มแปรรูปเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินกิจกรรมแทรกแซง ได้แก่

1. การฝึกอบรมตามลักษณะกิจกรรมอาชีพ
2. การศึกษาดูงาน
3. การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ
4. ปฏิบัติกิจกรรมด้านอาชีพ
5. การจัดระบบตลาด
6. การนิเทศ และติดตามผล

หลังจากดำเนินกิจกรรมแทรกแซงไปแล้วประมาณ 4 เดือน ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเกต การณ์แบบมีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย การเยี่ยมเยียนตามบ้านสมาชิก การประชุมกลุ่มใหญ่ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนการจัดกิจกรรมแทรกแซง

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ดังนี้

5.1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เป็นชายร้อยละ 58.8 เป็นหญิงร้อยละ 41.2 อายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 สมาชิกในครอบครัวอยู่ระหว่าง 4-6 คน อาชีพหลักคือ เกษตรกรรม อาชีพรองรับจ้าง ส่วนใหญ่รายได้ของครอบครัวอยู่ในช่วง 1,000 - 2,000 บาท ต่อเดือน และมีรายจ่ายอยู่ในช่วงน้อยกว่า 1,000 บาทต่อเดือน

5.1.2 สภาพปัญหาด้านการประกอบอาชีพของเกษตรกรบ้านเหล่าใหญ่ ตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ที่สำคัญเรียงตามลำดับ คือ ทุนในการประกอบอาชีพไม่เพียงพอ ขาดการรวมกลุ่มอาชีพ ผลผลิตราคาตกต่ำ ขาดการสนับสนุนจากนักวิชาการภาครัฐและเอกชน ขาดวัสดุอุปกรณ์และขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่มอาชีพ

5.1.3 ความต้องการด้านการประกอบอาชีพที่สำคัญของเกษตรกรเรียงตามลำดับ คือ ปลูกผักปลอดสารพิษ เลี้ยงไก่พื้นเมือง ทอผ้า แปรรูปเกษตร

5.1.4 ผลจากการจัดกิจกรรมแทรกแซง เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับเกษตรกรบ้านเหล่าใหญ่ ตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น พบว่า

(1) เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองดีขึ้นกว่าเดิม

(2) สภาพของการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเอง ปรากฏว่าหลังกิจกรรมแทรกแซงเกษตรกรมีแนวโน้มที่พึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ มากขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ที่สำคัญ เช่น มีการช่วยเหลือหน้าที่การงานกันในครอบครัวดีขึ้น สามารถผลิตอาหารไว้บริโภคเพียงพอ สมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายอย่างประหยัด มีการนำเงินไปฝากธนาคารเพื่อเก็บออมไว้ใช้ แก้ปัญหาของครอบครัวด้วยตนเอง มีความพอใจในอาชีพและมีงานทำอย่างต่อเนื่อง

(3) ลักษณะการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับเกษตรกร ในหมู่บ้านเหล่าใหญ่ ตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เมื่อเปรียบเทียบ

4 ลักษณะอาชีพ สรุปได้ว่า ลักษณะอาชีพที่มีแนวโน้มพึ่งตนเองได้มากกว่าอย่างอื่น คือ การปลูกผักปลอดสารพิษ รองลงมาคือ แปรรูปเกษตร และการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ส่วนอาชีพทอผ้า จะเป็นอาชีพที่พึ่งตนเองได้น้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ

(4) ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มีส่วนทำให้กลุ่มทดลองที่ร่วมกิจกรรมมี รายจ่ายลดลง รายได้ในครอบครัวเพิ่มขึ้น และเพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว และ รู้จักพึ่งตนเองได้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดแนวโน้มในการพึ่งตนเองทั้งระดับครอบครัวและ กลุ่ม

5.2 อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่สำคัญควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1) จากการศึกษา พบว่า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ มีแนวโน้มของการพึ่งตนเองมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะ

1.1) เกษตรกรทุกครอบครัวมีปัจจัยการผลิตเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ได้แก่ ที่ดิน ปลูกผักปลอดสารพิษประมาณ 1 งาน แรงงานในครัวเรือนมีตั้งแต่ เยาวชนถึงผู้สูงอายุ ทุนประกอบการก็ใช้ไม่มาก วัสดุอุปกรณ์ เช่น จอบ เสียม สำหรับขุด พรวนดินทำ แปลงผักมีทุกครอบครัว

1.2) การปลูกผักปลอดสารพิษใช้ทักษะง่าย ๆ ในการผลิต ได้แก่ การเตรียม ดินโดยไถพรวนเป็นแปลงด้วยรถไถเดินตาม การขุดเป็นหลุม การปลูก ซึ่งเกษตรกรมี ทักษะและประสบการณ์ด้านเกษตรเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

1.3) การปลูกผักปลอดสารพิษสามารถทำได้ตลอดปี เพราะไม่ใช้น้ำใน ปริมาณที่มากและปลูกในพื้นที่บริเวณบ้าน หวังไว้ปลายนาและพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ

1.4) ผลผลิตนำไปบริโภคได้พอเพียงเป็นการลดรายจ่ายประจำวัน และ ยังสามารถเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่เหลืออีกด้วย

1.5) เกษตรกรมีความรู้ในการใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมัก ใช้สารป้องกันแมลงด้วย สมุนไพรจากการสกัดจากต้นสะเดา ใช้กับดักล่อแมลงบริเวณแปลงปลูกผัก ทำให้ผล ผลิตไม่เสียหาย

2) จากการศึกษาพบว่า กลุ่มอาชีพทอผ้า มีแนวโน้มที่จะมีลักษณะของการพึ่งตนเองได้น้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะ

2.1) ปัจจัยการผลิตมีราคาสูงและพึ่งตนเองได้น้อยลง ไม่ว่าการผลิตด้วยตนเองหรือซื้อผลผลิตจากภายนอก เช่น การเลี้ยงไหมเพื่อให้ได้เส้นไหมต้องลงทุนสูง ตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ค่าแรงในการดูแลแปลงหม่อนมีค่าใช้จ่ายสูง ต้องใช้เวลานานและดูแลยาก กรณีที่เกษตรกรไม่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองแต่ ซื้อเส้นไหม เส้นด้าย สีย้อมผ้า สารฟอกสีค่าใช้จ่ายจะสูงเพราะวัสดุอุปกรณ์มีราคาแพง

2.2) รายได้จากการทอผ้าไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ทั้งในเรื่องของเงิน แรงงาน เวลา เพราะจำหน่ายได้ยาก ตลาดมีจำกัด ประชาชนมีกำลังซื้อน้อยลง และไม่ใช้สินค้าจำเป็นในชีวิตประจำวัน

2.3) ทักษะการทอผ้าต้องใช้ฝีมือ ความเอาใจใส่ ความละเอียดอ่อน ประสิทธิภาพ และเทคนิคค่อนข้างสูง ไม่สามารถใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัวได้ทุกคน

3) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเอง แม้ว่ากิจกรรมแทรกแซงจะใช้เวลาเพียง 4 เดือน แต่ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานทำให้กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพ แบบพึ่งตนเองได้ดีขึ้น และมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะของการพึ่งตนเองได้ดีขึ้น เช่น การผลิตอาหารบริโภคไว้ในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ สมาชิกในครอบครัวมีงานทำอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวมีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในงานอาชีพพอเพียง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมแทรกแซงก่อให้เกิดการรวมกลุ่มที่ชัดเจนยิ่งขึ้น มีการประกอบกิจกรรมอาชีพอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาคุณภาพผลผลิต การแปรรูปและการจัดจำหน่าย มีการติดต่อประสานงานกับภาครัฐในรูปของกลุ่ม เช่นการขอใช้พื้นที่สาธารณะในการปลูกผักปลอดสารพิษ และการพัฒนาระบบตลาดเกษตร

การใช้ทรัพยากรการผลิตในครอบครัวมีความคุ้มค่ามากขึ้น จากการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษในบริเวณบ้าน และหัวไร่ปลายนา เกษตรกรรู้จักการประดิษฐ์สิ่งของหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพได้ เช่น การสกัดสารกำจัดแมลงจากธรรมชาติ

การประดิษฐ์กับดักหรือล่อแมลง การจัดหาพันธุ์พืชผักมีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนกัน ระหว่างครอบครัวหรือซื้อหาจากภายในหมู่บ้านก่อนที่จะซื้อจากนอกหมู่บ้าน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) รัฐบาลควรมีนโยบาย แผนงาน งบประมาณ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองให้แก่เกษตรกรในพื้นที่อย่างจริงจัง
- (2) ควรส่งเสริมให้กลุ่มต่าง ๆ มีความเข้มแข็ง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้
- (3) ควรมีการติดตามประเมินผล และช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

- (1) ควรศึกษา แนวทางการพัฒนากลุ่มที่มีแนวโน้มจะสามารถประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองได้ ให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป
- (2) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม การประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเอง และการพัฒนาตัวชี้วัดว่ากลุ่มเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับใด
- (3) ควรขยายการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปยังพื้นที่อื่น ๆ และสร้างเครือข่าย กลุ่มประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองไปยังชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด